

50 jaar Cobra

8 november 1998. Het is precies 50 jaar geleden dat de Cobragroep in het café van Hôtel Notre Dame in Parijs werd opgericht. Reden voor een feestje. De belangstelling voor Cobra is groter dan ooit. Het publiek krijgt de gelegenheid om opnieuw kennis te maken met het werk van de Cobrakunstenaars. Eerder dit jaar vonden tentoonstellingen plaats in Lausanne, Wenen, München en Parijs en op 8 november startte in het Cobra Museum voor Moderne Kunst de *Cobra 50 Manifestatie*. Het hoogtepunt van deze manifestatie is de tentoonstelling *Cobra driedimensionaal* waarin de **beeldhouwkunst** binnen Cobra centraal staat. Een veelal onderbelicht onderwerp.

Vernieuwing in de kunst

Cobra (Copenhagen, Brussel, Amsterdam) **zag het daglicht** op 8 november 1948. Er **ging** veel **vooraf aan** de oprichting. De Duitse bezetting van 1940-1945 had zijn sporen nagelaten. Tijdens de bezetting werden materialen steeds schaarser. Alleen de kunstenaars die lid werden van de Kultuurkamer kregen materiaal **toegevozen** om mee te schilderen en kregen de mogelijkheid om hun werk tentoon te stellen. Bovendien **waren** kunstenaars in de bezette gebieden **afgesneden van** contacten met, en invloeden van kunstenaars uit andere Europese landen. Na de bevrijding bleek dat men niet was **losgekomen** van de **vertrouwde** manier van werken, en vooral bij de jonge kunstenaars was er een grote behoefte aan een vernieuwing in de kunst.

Corneille was een van die kunstenaars. Samen met zijn vriend Karel Appel, die hij had leren kennen op de academie in Amsterdam, ondernam Corneille kort na de bevrijding zijn eerste reis naar het buitenland. Via Maastricht en Visé reisden de vrienden naar Luik. Daar **keken ze hun ogen uit**. De boekhandels in Luik lagen vol met kunsttijdschriften en mapjes met reproducties van Picasso, Matisse, Esteve en de Ecole de Paris. Het werk van deze schilders **kwam als een donderslag bij heldere hemel**. Beiden werden erdoor beïnvloed. Appel door Pignon, Corneille meer door Matisse.

Experimentele Groep Holland

Op de academie hadden de kunstenaars leren rebelleren. Ze hadden elkaar gevonden in hun verzet tegen de klassieke lijn die op de academie werd **gehandhaafd**. In plaats van het natekenen van **gipsen** beelden, dat op de academie urenlang geoefend werd, wilden de jonge kunstenaars experimenteren, een spontane kunst **beoefenen**. Op de academie was daar geen ruimte voor en dus **lieten** ze die **achter**

zich. Ook na de bevrijding waren de middelen schaars. **Met grote regelmaat** ontmoetten kunstenaars als Appel, Corneille en Constant elkaar in het steunlokaal, waar nieuwe ideeën besproken werden en **plannen** werden **gesmeed**.

Deze ontmoetingen **resulteerden** op 16 juli 1948 in de officiële oprichting van de *Experimentele Groep Holland*. “De groep werd opgericht niet als expositiegroep maar als strijdgroep”, zei Jan Nieuwenhuijs, de broer van Constant Nieuwenhuijs en een van de medeoprichters van de Experimentele Groep Holland in een interview in 1964. Een **onconventioneel** materiaalgebruik en een zoektocht naar nieuwe onderwerpen verbond de leden van de groep onderling. Het experiment stond hoog in het vaandel. Men hanteerde een vorm van nieuw en expressief materiaal- en kleurgebruik en men ging nieuwe onderwerpen schilderen, zoals de **mythische** wezens van Jorn.

Verstrikt in theorieën

Het ging er hevig aan toe tijdens de wekelijkse vergaderingen van de Experimentele Groep. Vele discussies werden gevoerd, maar men **was het roerend eens** over het belang van het **verstevigen** van de contacten met gelijkgestemde groepen in België, Denemarken en Frankrijk. Constant nam hierin **het** voortouw. De reeds bestaande contacten met de Deen Asger Jorn werden geïntensiveerd, en ook in België ging men op zoek naar gelijkgestemde jonge kunstenaars. Terwijl de Deense experimentelen rond 1945 tot een nieuwe werkwijze waren gekomen, bevonden de Belgen zich **in hetzelfde schuitje** als de Nederlanders. Het surrealisme dat sinds de dertiger jaren een belangrijke plaats had ingenomen bij de Belgische kunst door kunstenaars als Deltraux en Margritte, was in België nog steeds de voornaamste bron van inspiratie. Uit dit surrealisme kwam de Belgische tak van Cobra voort.

Cobra

Binnen deze Belgische tak was schrijver/dichter Christian Dotremont, die veel zag in een internationale samenwerking, de **drijvende kracht**. In april 1947 werd de surrealistisch-revolutionaire beweging opgericht door Dotremont en een aantal vrienden in Brussel. De eerste conferentie van deze beweging vond plaats in oktober 1947. Jorn was een van de aanwezigen en hij vertelde enthousiast over de Deense volkskunst, mythologie en de in Denemarken opgerichte groep *Host*. Hij **illustreerde** zijn verhaal met tijdschriften en schilderijen die hij had meegebracht. Het is vooral de **verdienste** van Jorn dat het contact tussen de surrealistische beweging en de Nederlanders tot stand kwam, en er ontstond al snel een **briefwisseling** tussen Constant en Dotremont. Het resultaat van deze **briefwisseling** was dat Appel, Corneille en Constant in 1948 in Brussel bij de Belgische beweging op bezoek gingen. Tijdens dit bezoek werden vriendschappen gesloten en werd besloten samen te gaan experimenteren.

Begin november 1948 organiseerden de Belgische surrealisten opnieuw een congres, ditmaal in Parijs. Voordat het congres begon, liet Dotremont aan Constant weten in een brief, dat hij een afstand zag tussen de Deense, Hollandse en Belgische experimentele groepen enerzijds en de “formalisten” anderzijds. Hij concludeerde dat het tijd werd voor een **hechter** samenwerkingsverband. Corneille herinnert zich het congres als de dag van gisteren. “Het waren vooral Dotremont en Jorn die een enorm ontwikkeld collectief gevoel hadden. Zij **zagen er heil in** om op te treden, niet als individu, maar als een grote stem, komende uit vele kelen. Dotremont heeft ons erbij gesleept, maar helaas moet ik zeggen dat het congres **gruwelijk** vervelend en saai was.” Voor Corneille ging men voorbij aan het creatieve standpunt, en werd er teveel uitgegaan van een intellectueel standpunt. Men **raakt verstrikt in** theorieën en liet te weinig tijd over voor het schilderen. Terwijl voor de dichters de theorie van het surrealisme van belang was, bleek juist de surrealistische idee dat het spontane schilderen uit het **onbewuste** moest komen voor de schilders van waarde. Aan deze gedachte werd volgens deze schilders te weinig aandacht besteed.

Cobra en de eerste tentoonstelling

Na het congres kwamen de Belgen Dotremont en Noiret, de Deen Asger Jorn en de Nederlanders Corneille, Constant en Appel samen in het café van Hôtel Notre Dame. Daar werd, uit on-

tevredenheid over **de gang van zaken** en de uitkomsten van het congres, de Cobrabeweging opgericht.

Voor Corneille was dit slechts een officiële daad, vergelijkbaar met een huwelijk dat op een bepaald moment in een relatie wordt gesloten. Veel meer waarde hecht hij aan de creatieve bijeenkomsten bij Dotremont thuis in de Rue de Paille in Brussel. Daar werden urenlang debatten over de kunst gevoerd, waarna Corneille met een **verrijkt** gevoel naar huis ging.

In 1949 werd, onder de naam *Exposition Internationale d'Art Experimental*, de eerste belangrijke Cobratentoonstelling georganiseerd in het Stedelijk Museum in Amsterdam. De tentoonstelling sloeg in als een bom. Naast de ongewone inrichting van de architect Aldo van Eyck zorgden de, in het Frans gehouden, toespraak van Dotremont en de Afrikaanse negermuziek van Eugène Brands voor de nodige opschudding. Maar vooral de tentoongestelde werken deden het Amsterdamse museum op zijn voegen schudden. Van een positieve reactie in de pers was geen sprake. De rel die de opening had veroorzaakt werd breed uitgemeten.

“Geklad, geklets, geklodder in het Stedelijk Museum” was de kop van een artikel in *Het vrije Volk*. In dit artikel kon men het volgende lezen: ‘Wie deze tentoonstelling gezien heeft, heeft geen hoop meer, dat er uit Karel Appel, Corneille, uit Constant en Theophile Wolvekamp, uit Gerrit Kouwenaar en Lucebert ooit iets anders zal groeien dan wat ze nu al zijn: knoeiers, kladders, verlakkers’. De Cobrakunst was nieuw en men moest er duidelijk aan wennen. Inspiratie werd gevonden in primitieve kunst, de kunst van geesteszieken en kindertekeningen. De kunstenaars zochten naar een kinderlijke **spontaniteit** die door velen niet begrepen of gewaardeerd werd.

Het einde van Cobra

In de drie jaren dat Cobra bestond, werden samenwerkingsverbanden aangegaan en geïntensiveerd. Het hoogtepunt van deze samenwerking bestond uit diverse publicaties waarvan het tijdschrift Cobra het belangrijkste was. Het was de spil van de beweging. Dotremont, secretaris van de beweging, werd als hoofdredacteur gekozen. Vijf van de in totaal acht nummers die uiteindelijk verschenen, werden in België verzorgd. Het tiende, en laatste nummer (nummer 8/9 werd in Kopenhagen voorbereid, maar verscheen niet wegens geldgebrek) verscheen in Brussel als catalogus bij de laatste Cobratentoonstelling. *Deze 2ième Expo-*

Cobra

sition *Internationale d'Art Experimental* werd in het Palais des Beaux Arts te Luik gehouden en betekende het eind van Cobra. Op de tentoonstelling van 1949 waren de Deense en de Nederlandse groepen het sterkst vertegenwoordigd. In Luik waren het de Belgen die **een** grote **bijdrage leverden**. Acht Belgische kunstenaars waren vertegenwoordigd: Pierre Alechinsky, Pol Bury, Jan Cox, Corneille Hannoset, Olivier Strebelle (**zijdelings bij Cobra betrokken**), Louis van Lint, de beeldhouwer Reinhoud, en de uit Luik afkomstige Georges Collignon die deel uitmaakte van een losstaand groepje *Realité Cobra*. Belangrijke Deense kunstenaars op de tentoonstelling waren de Denen Jorn, Heerup, Pedersen en Thommesen. Van de Nederlanders waren onder andere Corneille, Appel, Constant, Wolvekamp en de beeldhouwer Tajiri

vertegenwoordigd. Luik mag het einde van Cobra als internationale beweging hebben betekend, de geest van Cobra **werkt** tot op de dag van vandaag **door**. De **bij** Cobra **betrokken** kunstenaars gingen hun eigen weg. Het experiment bleef echter van groot belang.

Cobra heeft, voor een beweging die slechts drie jaar heeft bestaan, heel wat **teweegebracht**. De **bij** Cobra **betrokken** kunstenaars kunnen terugkijken op een periode die voor velen een leerschool is geweest. Een tijd vol rebellie tegen de gevestigde orde, vol vernieuwingen in de kunst. Nu, vijftig jaar **na dato**, krijgt de beweging opnieuw de aandacht die zij verdient.

Margot Welle In: *Neerlandia*, 1998/5 p. 7-9